

Ergenlerin Duygusal Özerkliklerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi

Meva DEMİR (*)

Aynur KARABACAK (**)

Öz: Bu araştırmanın temel amacı ergenlerin duygusal özerkliklerini cinsiyet, yaş, sınıf, algılanan anne baba tutumu ve en uzun süre yaşanan yerleşim yeri değişkenleri açısından incelemektir. Araştırma Erzurum ilinde 2015-2016 yılları arasında öğrenimine devam eden ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 363 ortaöğretim öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplamak amacıyla Duygusal Özerklik Ölçeği ve araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde t testi, tek yönlü varyans analizi, Kruskal Wallis H testi ve Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, ergenlerin duygusal özerkliklerinin cinsiyet, yaş, sınıf ve algılanan anne baba tutumları değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaştığı görülürken en uzun süre yaşanan yerleşim yerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Duygusal özerklik, ergenlik dönemi

Exmination of Adolescence's Emotional Autonomy According to Various Variables

Abstract: The main purpose of this research is to examine adolescents' emotional autonomy in terms of gender, age, class, perceived parental attitudes and settlement experienced the longest period variables. The research was carried out on 363 secondary school students who continue their education in 2015-2016 years in Erzurum and who accepted to participate the research. In order to collect data Emotional Autonomy Scale and Personal Information Form prepared by the researchers was used. T test, one way anova, Kruskal Wallis H test nd Mann Whitney U test were used in order to analyse the data. According to the findings of the study, while it was observed that there were significantly differantiation between adolescent's emotional autonomy and gender, age, class, perceived parental attitudes, it was not a significant differantiation between adolescent's emotional autonomy and settlement experienced the longest period.

Keywords: Emotional autonomy, adolescence

Makale Geliş Tarihi: 18.09.2016

Makale Kabul Tarihi: 14.03.2017

*) Arş.Gör.,Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü (e-posta: meva.demir@atauni.edu.tr)

***) Arş.Gör., Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü (e-posta: aynur.karabacak@atauni.edu.tr)

I. Giriş

Çocukluk döneminin sona ermesiyle başlayıp fizyolojik olarak erişkinliğe ulaşmayla biten ergenlik dönemi (Koç, 2004) boyunca birey psikolojik, sosyolojik, biyolojik yönden gelişmekte ve olgunlaşmaktadır. Derman'a (2008) göre ergenlik dönemi bağımsızlık, sosyal üretkenlik ve kimlik duygusu kazanıldığı anda sona eren bir dönemdir. İlgi ve yeteneklere uygun meslek seçimi, özerklik duygusu kazanma, bireyselleşme gibi krizlerin üstesinden gelmeye çalışan ergenlerin buldukları dönem adına başarılı bir kimlik edinmeleri önemli bir gelişim görevi olarak görülmektedir. Bu bağlamda ergenlik döneminde bulunan bireylerin kişisel bir kimlik oluşturmaları önemli psikolojik görevlerden biri olarak düşünülebilir.

Erikson'a (1968) göre her gencin bireysel ve kendine özgü bir kişisel kimlik oluşturma görevi vardır (Akt. Morsünbül, 2011). Bu görevde tutarlılık, öznel bir bütünlük ve süreklilik duygusu hâkimdir (Budak, 2000). Dolayısıyla kimlik; bireyin inançları, değerleri ve kendini adadığı alanlar arasında bir tutarlılık sağlamaktadır. Bu durum Adams ve Marshall'ın (1996) kimlik ve benlik konusunda yapmış oldukları çalışmalarından ulaşılan kimliğin beş işlevinden birini oluşturmaktadır. Kimliğin diğer işlevleri ise alternatif seçenekler ve ihtimaller dâhilinde potansiyelin fark edilmesini sağlamak, bireyin amaçlar belirleyerek ve değerler kazanarak hayatına anlam katmak, kişinin kim olduğunu fark etmesini sağlamak ve bireye özerklik duygusunu kazandırmaktır. Bu doğrultuda özerklik kazanımının kimlik edindikten sonra gelişen bir süreç olduğu söylenebilir.

Ergenlik dönemi özerklik gelişimi açısından en önemli dönem olarak kabul edilmektedir (Özdemir ve Çok, 2011). Latince kökenli bir kelime olan özerklik autos (kendi kendine) ve nomos (yönetme) kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşur (Mele, 2001; Akt. Karabacak, 2014). Spear ve Kulbok'a (2004) göre özerklik kişinin kendi eylemleri için harekete geçmesi ve kendi kendini yönetmesidir. Bu bağlamda bağımsızlık, bireysel başarı, kendine güvenme, kendi kendine yetebilme, mahremiyet, kendini ayarlama ve girişkenlik kavramları özerklik ile ilişkilendirilebilir (Öksüz, 1997).

Özerklik kavramı birçok kuram veya kuramcı tarafından çeşitli şekilde tanımlanmaktadır. Psikanalitik kurama göre özerkleşme süreci ergenlerin ödipal döneme dair duygularla başa çıkmak için ebeveynlerinden uzaklaşma girişimlerini ifade eder. Çocukluk döneminde bastırılmış cinsel dürtüler ergenlik döneminde yeniden ortaya çıktığından ergenler ailelerinden uzaklaşarak akran gruplarına yakınlaşmaya başlarlar. Bu ayrışma sürecinde bireyden gerekli sorumluluğu alması beklenmektedir (Özdemir ve Çok, 2011; Steinberg, 2007). Bilişsel davranışçı yaklaşıma göre ise özerklik farklı alternatifler arasında seçim yapma, yapılan seçimi kontrol etme ve değerlendirme aşamalarını içeren bir süreçtir (Musaağaoğlu ve Güre, 2005).

Literatüre bakıldığında özerkliğin genellikle duygusal, davranışsal ve değerler olmak üzere üç boyutta ele alındığı görülmektedir. Duygusal özerklik, gencin kendi ayakları üzerinde durarak ailesine dayanmaması; davranışsal özerklik, bireyin kendi kararlarıyla ilgili neler yaptığının üzerinde yoğunlaşması; değerlerde özerklik ise gencin kendi

değerlerine içinde yetiştiği ortamdaki değerlerin dayatması olmadan bağlanması ile açıklanır (Ryan and Lynch, 1989; Steinberg, 2007). Dolayısıyla özerkliği etkileyen etmenler duygusal, davranışsal ve değerler boyutunda ele alınabilir. Bu doğrultuda okul faktörü, aile ile ilişkiler ve bağlanma, ebeveyn tutumları, aile yapısı ve akran ilişkileri özerklik kazanma sürecinde etkili olabilmektedir.

Ebeveynle kurulan ilk ilişkiler, bağlanma, aile yapısı ve ebeveyn tutumlarının genellikle duygusal özerklik kapsamında ele alındığı bilinmektedir. Örneğin ailenin çocuğu ile duygusal yönden sağlıklı bir bağ oluşturması, ona destek olması gencin duygusal özerkliğini güçlendirir. Ergenlik döneminde bireyler öncelikle, yardıma ihtiyaç duyduklarında ebeveynlerine yönelmezler, ardından ebeveynlerini güçlü birer kişi olarak görmeyerek aile dışındaki duygusal ilişkilere yatırım yapmaya başlarlar, son olarak da ebeveynlerini sadece ebeveynlik rolünde görmeyerek onlara diğer insanlarla iletişime geçtikleri gibi davranırlar (Steinberg, 2007).

Ebeveynin ergene karşı sıcak davranışları özerklik gelişimini etkiler (Kulaksız, 2011). Özerklik sorunu yaşayan gençlerin genellikle ebeveynleri ile yüzeysel ilişkiler yaşadıkları görülmektedir. Çünkü özerklik anne ve babadan duygusal olarak bağımsız hareket etmeyi ifade etmemektedir. Dolayısıyla duygusal özerklik, duygusal bağların geliştiği ailelerde daha fazla gelişebilmektedir (Steinberg, 1993). Bu sebeple otoriter veya ilgisiz tutumlar takınan ebeveynlerin çocuklarının özerklik sorunu yaşayabilecekleri düşünülebilir. Ayrıca bebeklikte yaşanan bağlanma stili de ergenlikte özerkliğe yansiyabilir. Güvenli bir bağlanma yaşamayan bireylerin özerklik sorunu yaşamaları muhtemeldir. Whipple (2009) yapmış olduğu çalışmasında güvenli bağlanmada annenin sağlamış olduğu otonomi desteğinden söz eder. Bu bağlamda bebeklik döneminde güvenli bağlanma deneyimi yaşamamış gençlerin duygusal yönden özerklik sorunu yaşayabileceği söylenebilir.

Ailelerin yapıları (geleneksel), birey sayısı (çekirdek ya da geniş) ve bireylerin rolleri (anaerkil ya da ataerkil) farklılık gösterirken (Avcı, 2016), bu özellikler çocuğun duygusal özerkliğini de önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Aile içinde birbirine duyulan bağımlılık geleneksel Türk aile yapısının tipik özelliklerindedir. Söz konusu aile yapısında çocuk ebeveynine bağımlı olmaya özendirilmekte, çocuk büyüdükten sonra da ebeveyn ona bağımlı olmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996). Bu durum gençlerin özellikle duygusal özerkleşme sürecinde sorun yaşamalarına sebep olabilir.

Gençlerin özerklik sorunu yaşamaları bireyselleşme yeterliliği kazanamamaları ile de ilişkili olabilir. Blos'a (1989) göre ikincil bireyselleşme sürecinde duygusal özerklik kavramı göze çarpmaktadır. Ergenler ebeveynlerinden uzaklaştıktan sonra ikincil bireyselleşme sürecine girerler ve bu süreçte akran grupları ve arkadaşlar süper egonun işlevlerine egemen olarak ergenin kişilik bütünlüğünü sağlamasına yardımcı olur (Akt. Deniz, Çok ve Duyan, 2013). Ergen ikincil bireyselleşme sürecinde duygusal yönden dışarıdan sevgi nesnelere arar ve içindeki ebeveyn figüründen uzaklaşmak ister. Dolayısıyla egonun olgunlaşarak ergenin bir birey olması ebeveyninden uzaklaşma ile doğru orantılı görülmektedir (Blos, 1979; akt. Atak, 2010).

Ergenlik döneminde özerklikle ilgili yapılan çalışmalarda ebeveynlerin ergene karşı sıcak davranışları (Kulaksız, 2011), algılanan sosyal destek (Erçevik, 2014), bilinçli farkındalık (Kocaefe, 2013), sosyo-kültürel değişimler, ruh sağlığı, kültürel tartışmalar, sigara, alkol ve madde kullanımı (Özdemir ve Çok, 2011) gibi faktörler üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu faktörlere ek olarak ergenin özerklik sürecinde yoğun duygulanımlı yaşantıları da deneyimlediği akla gelmektedir. Esen-Çoban (2013) tarafından yapılan çalışmaya bakıldığında ergenlikte cinsiyetin, yaşın ve anne baba birlikteliğinin duygusal özerklik kazanmada etkili olduğu görülmüştür. Bu faktörlere ek olarak sosyal çevrenin ve anne baba tutumlarının da araştırılmaya değer olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda araştırma sürecinde aşağıda verilen sorulara yanıt aranmaktadır.

1. Ergenlerin duygusal özerklik puanları cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
2. Ergenlerin duygusal özerklik puanları yaşa göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
3. Ergenlerin duygusal özerklik puanları buldukları sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
4. Ergenlerin duygusal özerklik puanları algılanan anne baba tutumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
5. Ergenlerin duygusal özerklik puanları içinde buldukları sosyal çevreye göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

II.Yöntem

A. Araştırma Modeli

Araştırma, tarama modelindedir. Ergenlerin duygusal özerklikleri ile cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, algılanan anne baba tutumu ve sosyal çevre arasındaki farkı belirlemek amacıyla tarama ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki ya da daha fazla değişken arasında birlikte değişim oluşumunu ve derecesini belirleme esasına dayanan araştırma modelidir (Karasar, 2015).

B. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Erzurum ilinde ortaöğretime devam eden ve uygun örnekleme yöntemi ile belirlenen 363 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 25.6'sı kız, % 74.4'ü ise erkektir. Öğrencilerin % 18.2'si 14-15 yaş aralığında, % 43'ü 16-17 yaş aralığında ve % 38.8'i de 18-19 yaş aralığındadır. Yine öğrencilerin % 26.2'si 1.sınıfta, %5.8'i 2.sınıfta, %32.8'i 3.sınıfta ve % 35.3'ü de 4.sınıfta öğrenim görmektedir.

C. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla Steinberg & Silverberg (1986) tarafından geliştirilen ve Deniz, Çok ve Duyan (2013) tarafından Türkçeye uyarlanan Duygusal

Özerklik Ölçeği ve araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

D. Duygusal Özerklik Ölçeği

Steinberg & Silverberg (1986) tarafından geliştirilen ve Deniz, Çok ve Duyan (2013) tarafından Türkçeye uyarlanan Duygusal Özerklik Ölçeği ergenlerin önemli gelişimsel görevlerinden biri olan duygusal özerkliği ölçmektedir. Ölçeğin özgün formu 20 madde ve iki bilişsel iki duyuşsal olmak üzere 4 alt boyuttan oluşurken Türkçeye uyarlama çalışmaları sonucunda 14 madde ve idealleştirmeme, bireyleşme ve bağımsızlık olmak üzere üç alt boyuttan oluştuğu saptanmıştır. 4'lü likert tipinde kurgulanan ölçeğin Cronbach alfa değeri incelendiğinde bu değer ölçeğin tümü için .79, idealleştirmeme alt boyutu için .71, bağımsızlık alt boyutu için .64 ve bireyleşme alt boyutu için .67 olduğu görülmüştür. Ölçeğin geçerliğini belirlemek için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre RMSEA değeri 0.068, RMR değeri 0.062, GFI değeri 0.93, AGFI değeri 0.90, CFI değeri 0.93 ve NNFI değeri 0.91 olarak bulunmuş olup ölçeğin üç boyutlu yapısının doğrulandığı kabul edilmiştir (Deniz, Çok ve Duyan, 2013). Bu araştırma kapsamında ise ölçeğin güvenilirliği idealleştirmememe alt boyutu için .70, bağımsızlık alt boyutu için .42, bireyleşme alt boyutu için .53 ve ölçeğin tümü için .73 olarak bulunmuştur.

E. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf, algılanan anne baba tutumu ve yaşanan yer özelliklerini belirlemek için araştırmacılar tarafından hazırlanan formdur.

F. Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler üzerinde analiz işlemine geçmeden önce verilerin analize uygunluğu incelenmiştir. Veriler üzerinde parametrik analizleri gerçekleştirebilmek için ilk aşamada verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığı inceleme altına alınmıştır. Bunun için z testinden, histogram grafiğinden ve çarpıklık basıklık değerlerinden yararlanılmıştır. İlgili analizler sonucunda verilerin normal dağılım gösterdiği saptanmış sonraki aşamada da analiz kısmına geçilmiştir. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre duygusal özerklikleri arasındaki farklılaşmayı saptamak üzere t testinden, yaşlarına göre olan farklılaşmayı belirlemek üzere tek yönlü varyans analizinden yararlanılmıştır. Ancak sınıf, algılanan anne baba tutumu ve yaşanan yerleşim yeri değişkenlerinde grupların homojen dağılmaması ve grupların 30'dan az elemana sahip olması nedeniyle gruplar arasındaki farklılaşma non parametrik analizlerden biri olan Kruskal Wallis H testi ve gruplar arasındaki farklar Mann Whitney U ile incelenmiştir.

III. Bulgular

A. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Duygusal Özerklik Puanları Açısından Aralarındaki Farklılaşmaya İlişkin Bulgular

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre duygusal özerklik puanları açısından aralarında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını belirlemek için bağımsız örneklem için t testi uygulanmış olup sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyet Değişkenine Göre Duygusal Özerklik Puanları Açısından Farklılaşma

	Cinsiyet	N	\bar{X}	S.s.	t	p	η^2
İdealleştirmeme	Kız	93	13,72	2,81	.868	.386	.000
	Erkek	270	13,34	3,95			
Bağımsızlık	Kız	93	11,29	2,21	3.606	.000	.019
	Erkek	270	10,09	2,94			
Bireyleşme	Kız	93	12,99	3,52	.120	.905	.003
	Erkek	270	12,94	3,67			
Duygusal Özerklik Toplam Puan	Kız	93	38,01	6,91	1.772	.077	.006
	Erkek	270	36,37	7,93			

Tablo 1 incelendiğinde cinsiyet değişkenine göre duygusal özerklik alt boyutları olan Bağımsızlık ($t(361) = 3.606, p < .05$) arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülürken, İdealleştirmeme ($t(361) = .868, p > .05$), Bireyleşme ($t(361) = .120, p > .05$) ve Duygusal Özerklik Toplam Puanı ($t(361) = 1.772, p > .05$) arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmektedir. Buna göre ergenlerin cinsiyetleri bağımsızlıklarını etkileyen bir değişken olarak saptanmıştır.

Cinsiyet değişkeninin duygusal özerklik üzerindeki etki büyüklüğü idealleştirmeme alt boyutu için ($\eta^2 = .000$), Bağımsızlık alt boyutu için ($\eta^2 = .019$), Bireyleşme alt boyutu için ($\eta^2 = .003$) ve duygusal özerklik toplam puanı için ($\eta^2 = .006$) olarak bulunmuştur. Etki büyüklükleri incelendiğinde cinsiyet değişkeninin duygusal özerklik üzerinde düşük düzeyde bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

B. Öğrencilerin Yaşlarına Göre Duygusal Özerklik Puanları Açısından Aralarındaki Farklılaşmaya İlişkin Bulgular

Öğrencilerin yaşlarına göre duygusal özerklik puanları açısından aralarında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi uygulanmış olup sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde ergenlerin yaşlarına göre, duygusal özerklik ölçeği alt boyutları olan İdealleştirmeme ($F = 8,425, p < .01$), Bağımsızlık ($F = 15,598, p < .01$), Bireyleşme ($F = 4,135, p < .05$) ve Duygusal özerklik toplam ($F = 13,399, p < .01$) puanları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Buna göre ergenlerin duygusal özerklikleri yaşlarına göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi uygulanmış ve idealleştirmeme alt boyutunda 14-15 yaşında olanların idealleştirmeme düzeylerinin 16-17 ve 18-19 yaşlarında olan öğrencilere göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Bağımsızlık alt boyutunda yaşları 14-15 olanların bağımsızlık düzeylerinin 16-17 ve 18-19 yaşında olanlara göre ve yaşları 16-17 olanların da yaşları 18-19 olanlara göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Bireyleşme alt boyutunda 14-15 yaşında olanların bireyleşme düzeylerinin 16-17 ve 18-19 yaşında

olanlara göre anlamlı düzeyde farklılaştığı ortaya çıkarılmıştır. Duygusal özerklik toplam puanında ise ergenlerin 14-15 yaşında olanların duygusal özerkliklerinin 16-17 ve 18-19 olanlara göre ve 16-17 yaşında olanların da 18-19 yaşında olanlara göre anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Buna göre ergenlerin yaşları duygusal özerkliklerini etkileyen bir değişken olarak değerlendirilebilir.

Tablo 2. Yaş Değişkenine Göre Duygusal Özerklik Puanları Açısından Farklılaşma

Yaş	N	\bar{X}	S.s.	F	p	Anlamlı fark	η^2	
İdealleştirmeme	14-15 yaş	66	14,69	3,61	8,425	,000	1,2-3	.004
	16-17 yaş	156	13,69	3,26				
	18-19 yaş	141	12,57	3,98				
Bağımsızlık	14-15 yaş	66	11,69	2,57	15,598	,000	1-2,3, 2-3	.010
	16-17 yaş	156	10,65	2,67				
	18-19 yaş	141	9,52	2,80				
Bireyleşme	14-15 yaş	66	14,11	3,59	4,135	,017	1-2,3	.002
	16-17 yaş	156	12,72	3,52				
	18-19 yaş	141	12,68	3,69				
Duygusal Özerklik Toplam Puan	14-15 yaş	66	40,49	7,55	13,399	,000	1-2,3, 2-3	.004
	16-17 yaş	156	37,05	7,11				
	18-19 yaş	141	34,77	7,79				

* 1 = 14-15 yaş, 2 = 16-17 yaş, 3 = 18-19 yaş

Yaş değişkeninin duygusal özerklik üzerindeki etki büyüklüğü İdealleştirmeme alt boyutu için ($\eta^2=.004$), Bağımsızlık alt boyutu için ($\eta^2=.010$), Bireyleşme alt boyutu için ($\eta^2=.002$) ve duygusal özerklik toplam puanı için ($\eta^2=.004$) olarak bulunmuştur. Etki büyüklükleri incelendiğinde yaş değişkeninin duygusal özerklik üzerinde düşük düzeyde bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

C Öğrencilerin Sınıflarına Göre Duygusal Özerklik Puanları Açısından Aralarındaki Farklılaşmaya İlişkin Bulgular

Öğrencilerin sınıflarına göre duygusal özerklik puanları açısından aralarında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını belirlemek için Kruskal Wallis H testi uygulanmış olup sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Sınıf Değişkenine Göre Duygusal Özerklik Puanları Açısından Farklılaşma

	Sınıf	N	Sıra Ortalaması	χ^2	p	Anlamlı fark
İdealleştirmeme	1.sınıf	95	207,55	10.68	.014	1-3,4
	2.sınıf	21	207,90			
	3.sınıf	119	174,61			
	4.sınıf	128	165,66			
Bağımsızlık	1.sınıf	95	209,46	18.47	.000	1-3,4 2-3,4
	2.sınıf	21	235,60			
	3.sınıf	119	174,21			
	4.sınıf	128	160,06			
Bireyleşme	1.sınıf	95	210,44	11.27	.010	1-3,4
	2.sınıf	21	168,52			
	3.sınıf	119	163,16			
	4.sınıf	128	180,62			
Duygusal özerklik toplam puan	1.sınıf	95	219,64	20.42	.000	1-3,4 2-3
	2.sınıf	21	211,67			
	3.sınıf	119	164,62			
	4.sınıf	128	165,36			

* 1 = 1. sınıf, 2 = 2. sınıf, 3 = 3. sınıf, 4 = 4. sınıf

Tablo 3 incelendiğinde ergenlerin yaşlarına göre, duygusal özerklik ölçeği alt boyutları olan İdealleştirme ($\chi^2 = 10.68$, $p < .05$), Bağımsızlık ($\chi^2 = 18.47$, $p < .01$), Bireyleşme ($\chi^2 = 11.27$, $p < .01$) ve Duygusal özerklik toplam ($\chi^2 = 20.42$, $p < .01$) puanları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Buna göre ergenlerin duygusal özerklikleri sınıfların göre anlamı olarak farklılaşmaktadır. Farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için Mann Whitney U testi uygulanmış ve idealleştirmeme alt boyutunda 1. sınıfta olanların idealleştirmemelerinin 3. ve 4. sınıfta olan öğrencilere göre, bağımsızlık alt boyutunda 1.sınıfta olanların bağımsızlıklarının 3. ve 4. sınıfta olanlara göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Bireyleşme alt boyutunda 1. sınıfta olanların bireyleşmelerinin 3. ve 4.sınıfta sınıfta olanlara göre ve duygusal özerklik toplam puanında ergenlerin duygusal özerkliklerinin 1. sınıfta

olanların 3. ve 4. sınıfta olanlara göre ve 2.sınıfta olanların da 4.sınıfta olanlara göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Buna göre ergenlerin yaşları duygusal özerkliklerini etkileyen bir değişken olarak belirlenmiştir.

D. Öğrencilerin Algıladıkları Anne Baba Tutumlarına Göre Duygusal Özerklik Puanları Açısından Aralarındaki Farklılaşmaya İlişkin Bulgular

Öğrencilerin algıladıkları anne baba tutumlarına göre duygusal özerklik puanları açısından aralarında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını belirlemek için Kruskal Wallis H testi uygulanmış olup sonuçlar Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Algılanan Anne Baba Tutumu Değişkenine Göre Duygusal Özerklik Puanları Açısından Farklılaşma

	Algılanan Anne Baba Tutumu	N	Sıra Ortalaması	χ^2	p	Anlamlı fark
İdealleştirmeme	İlgisiz	12	60,08	42,46	.000	1-2,3,4,5
	Otoriter	67	155,60			
	Demokratik	99	178,37			
	Aşırı Koruyucu	96	172,37			
	Mükemmeliyetçi	89	232,74			
Bağımsızlık	İlgisiz	12	155,08	7,17	.127	-
	Otoriter	67	170,54			
	Demokratik	99	177,96			
	Aşırı Koruyucu	96	174,73			
	Mükemmeliyetçi	89	206,59			
Bireyleşme	İlgisiz	12	134,21	3,52	.474	-
	Otoriter	67	186,56			
	Demokratik	99	189,55			
	Aşırı Koruyucu	96	175,64			
	Mükemmeliyetçi	89	183,48			
Duygusal özerklik toplam puan	İlgisiz	12	81,67	23,75	.000	1-2,3,4,5 2,3,4-5
	Otoriter	67	165,42			
	Demokratik	99	183,48			
	Aşırı Koruyucu	96	171,76			
	Mükemmeliyetçi	89	217,41			

* 1 = İlgisiz, 2 = Otoriter, 3 = Demokratik, 4 = Aşırı koruyucu, 5 = Mükemmeliyetçi

Tablo 4 incelendiğinde ergenlerin algıladıkları anne baba tutumuna göre duygusal özerklik ölçeği alt boyutu olan İdealleştirmeme ($\chi^2= 42.46$, $p<.01$) ve duygusal özerklik toplam puanları ($\chi^2= 23.75$; $p<.01$) arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülürken, Bağımsızlık ($\chi^2= 7.17$; $p>.05$) ve Bireyleşme ($\chi^2= 3.52$; $p>.05$) alt boyutları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmektedir. İdealleştirme ve duygusal özerklik toplam puanlarına göre belirlenen farklılaşmanın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere ikili karşılaştırma testlerinden Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Buna göre, anne baba tutumlarını ilgisiz algılayanların, otoriter demokratik, aşırı koruyucu ve mükemmeliyetçi algılayanlara göre idealleştirmeme boyutunda ve toplam puana göre anlamlı düzeyde farklılaştığı; anne baba tutumlarını otoriter, demokratik ve aşırı koruyucu algılayanların anne baba tutumlarını mükemmeliyetçi algılayanlara kıyasla duygusal özerklik toplam puanına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır.

E. Öğrencilerin En Uzun Süre Yaşadıkları Yerleşim Yerlerine Göre Duygusal Özerklik Puanları Açısından Aralarındaki Farklılaşmaya İlişkin Bulgular

Öğrencilerin en uzun süre yaşadıkları yerleşim yeri değişkenine göre duygusal özerklik puanları açısından aralarında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını belirlemek için Kruskal Wallis H testi uygulanmış olup sonuçlar Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. En Uzun Süre Yaşanan Yerleşim Yeri Değişkenine Göre Duygusal Özerklik Puanları Açısından Farklılaşma

	Yerleşim yeri	N	Sıra Ortalaması	χ^2	p
İdealleştirmeme	Köy	68	190,85	1.05	.593
	İlçe	13	161,00		
	İl	282	180,83		
Bağımsızlık	Köy	68	180,90	.02	.992
	İlçe	13	184,62		
	İl	282	182,14		
Bireyleşme	Köy	68	201,69	3.62	.163
	İlçe	13	200,38		
	İl	282	176,40		
Duygusal özerklik toplam puan	Köy	68	198,79	2.36	.307
	İlçe	13	191,35		
	İl	282	177,52		
* 1 = Köy, 2 = İlçe, 3 = İl					

Tablo 5 incelendiğinde ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarına göre, duygusal özerklik ölçeği alt boyutları olan İdealleştirme ($\chi^2 = 1.05$, $p > .05$), Bağımsızlık ($\chi^2 = .02$, $p > .05$), Bireyleşme ($\chi^2 = 3.62$, $p > .05$) ve Duygusal özerklik toplam ($\chi^2 = 2.36$, $p > .05$) puanları arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır. Buna göre ergenlerin duygusal özerklikleri en uzun süre yaşanan yerleşim yerine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı saptanmıştır.

IV. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada ergenlerin duygusal özerklik puanlarında cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, algılanan anne baba tutumu ve yerleşim yeri açısından anlamlı farklılaşma olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen birinci bulgu ergenlerin cinsiyetine göre duygusal özerkliklerinin bağımsızlık alt boyutunda kızların lehine anlamlı bir farklılaşma gösterdiği; idealleştirme, bireyleşme alt boyutları ve duygusal özerklik toplam puanında ise anlamlı farklılaşma göstermediğidir. Diğer bir ifadeyle kızların bağımsızlık alt boyutunda daha fazla duygusal özerkliğe sahip oldukları söylenebilir. Literatüre bakıldığında kızların erkeklere göre bağımsızlık açısından daha fazla duygusal özerkliğe sahip olmaları birçok araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir (Esen Çoban, 2013; Fleming, 2005; Gnautati and Heine, 2001; Steinberg ve Silverberg, 1986; Yılmaz, 2007). Gnautati ve Heine (2001) bu durumu kızların özerkleşme ve bireyselleşme sürecinde yakın kişilerarası ilişkileri sürdürmeye erkeklere göre daha eğilimli olmaları ile açıklamışlardır. Bu bulgu Çelen, Çok, Bosma ve Djurre'un (2006) bulguları ile paralellik gösterirken Tung ve Dhillon'un (2006), Demir (2002), Fleming (2005) ve Santrock'un (2012) bulguları ile farklılaşmaktadır. Bu bağlamda cinsiyet değişkeninin araştırma grubuna göre değişebileceği söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen ikinci bulgu ergenlerin buldukları yaşa göre idealleştirme, bağımsızlık, bireyleşme ve duygusal özerklik toplam puanında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiğidir. Bu bulgudan 14-15 ve 16-17 yaş grubundaki bireyler 18-19 yaş grubunda olanlara göre idealleştirme alt boyutunda; 14-15 yaş grubundakiler 16-17 ile 18-19'dakilere ve 16-17'dekilerin 18-19 yaş grubundakilere göre bağımsızlık alt boyutunda ve duygusal özerklik toplam puanında; 14-15 yaşındakilerin de 16-17 ile 18-19'dakilere göre bireyleşme alt boyutunda daha yüksek puanlara sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda 14-15 yaş grubunda bulunan bireylerin daha fazla duygusal özerkliğe sahip oldukları görülmektedir. Ergenlerin yaşı ilerledikçe karar verme sürecindeki özerk davranışlarında artış gözlenirken (Çelen ve diğerleri, 2006), duygusal özerklik puanlarında bir azalma söz konusudur (Esen Çoban, 2013). Bu durum ebeveynlerin kaygılarıyla ilişki olabilir, bazı ebeveynler çocuklarının büyümesini endişe ile karşılayıp onları kısıtlama yolunu seçmektedirler (Steinberg, 2007). Bu tür ebeveynler içlerindeki boşluğu çocuk ile doldurduklarından her hangi bir eksiklik tehdidine karşı tüm güçlü bir savunma gerçekleştirerek bunu önlemeye çalışabilirler. Söz konusu direnci gösteren anne veya babanın depresif endişe taşıdığı düşünülebilir. Çünkü psikanalize göre depresif endişeye sahip bireylerin boşluğa ve eksikliğe tahammülleri yoktur, boşluklarını nesnelere veya eylemlerle doldurmaya çalışırlar.

Araştırmada ulaşılan üçüncü bulguya göre ergenlerin sınıf düzeylerine göre duygusal özerkliğin idealleştirme, bağımsızlık, bireyleşme alt boyutlarında ve duygusal özerklik toplam puanında anlamlı düzeyde farklılaşma görülmektedir. Bağımsızlık ve bireyleşme alt boyutları ile duygusal özerklik toplam puanında ortaöğretim 1. sınıfta öğrenim gören ergenlerin 3. Ve 4. sınıftakilere göre daha yüksek düzeyde duygusal özerkliğe sahip oldukları saptanmıştır. Bireyleşme ve bağımsızlık alt boyutları ile duygusal özerklik toplam puanında ise 1. sınıftakilerin 3. Ve 4. sınıftaki bireylere oranla duygusal özerkliklerinin daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Ayrıca bağımsızlık alt boyutunda 2. sınıfta öğrenim gören bireylerin 3 ve 4. sınıftaki bireylerden, duygusal özerklik toplam puanında ise 2. Sınıftaki öğrencilerin 3.sınıftaki öğrencilere göre daha fazla duygusal özerklik yaşadıkları görülmüştür. Bu bağlamda sınıf düzeyi arttıkça duygusal özerkliğin azaldığı söylenebilir. Bu bulgu çalışmada yaş ilerledikçe duygusal özerkliğin azaldığı bulgusuyla paralellik göstermektedir. Bu durum ortaöğretime devam eden ergenlerin okul yaşantısını deneyimleme süresi ile de ilişkili olabilmektedir. Türkiye’de okullarda öğrencilerden genellikle başarı ve disipline uyma davranışı beklenmektedir. Bu tür davranışlar gençleri eleştirel düşünen, sorgulayan ve aktif yaşayan bireyler yerine akademik başarıyı asıl hedef olarak gören ve sürekli kurallarla yaşayan pasif konumuna itmektir. Bir başka deyişle söz konusu durum bireylerin bağımsızlığını desteklerken, sosyal gelişim ve özerkliğini olumsuz yönde etkilemektedir (TPD, 2016). Dolayısıyla bu dönemde ergenlerde bilişsel çarpıtmalar ile takıntılı düşünceler birlikte görülerek (Demir ve Kaya, 2016) psikosozal gelişim engellenebilir ve özerklik gelişimi yavaşlayabilir. Araştırmada elde edilen bu bulgu literatürde yapılan bazı çalışma sonuçları ile farklılık göstermektedir (Enright ve ark., 1980; Noom, Dekovic ve Meeus, 2001; Steinberg ve Silverberg, 1986). Literatürde elde edilen bu sonuçların kültürden kültüre göre değişebileceğini akla getirmektedir.

Ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarına göre idealleştirme alt boyutu ve duygusal özerklik toplam puanında anlamlı düzeyde farklılık bulunması araştırmanın dördüncü bulgusunu oluşturmaktadır. İlgisiz olarak algılanan anne baba tutumunun otoriter, demokratik, aşırı koruyucu ve mükemmeliyetçi anne baba tutumuna göre; otoriter algılanan anne baba tutumunun mükemmeliyetçi olarak algılanan tutuma göre idealleştirmeme ve duygusal özerklik toplam puanında daha yüksek puanlara sahip olduğu saptanmıştır. Ayrıca duygusal özerklik toplam puanında anne baba tutumunu otoriter, demokratik ve aşırı koruyucu olarak algılayanların mükemmeliyetçi algılayanlara göre daha yüksek puana sahip olduğu görülmüştür. Literatüre bakıldığında bazı araştırma bulgularının bu durum ile benzerlik taşıdığı görülmektedir. Musaağaoğlu (2004) tarafından ergenlik sürecinde özerklik gelişimi ile algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkinin ele alındığı çalışmada, anne babalarını demokratik algılayan ergenlerin hem izin verici/müsamahakar hem de izin verici/ ihmalkar olarak algılayan ergenlere göre daha az duygusal özerklik gösterdikleri sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanı sıra Yılmaz (2007), Özdemir (2009), Erkmen (2011) ve Steinberg ve diğ. (1992) tarafından yapılan çalışma sonuçlarına göre baskıcı, otoriter ve özgürlüklerin kısıtlandığı ve kişi üzerinde kontrol kurmaya çalışan anne baba tutumlarının ergenlerde özerklik gelişimini olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Demokratik tutum ve davranış sergileyen

anne babaların çocuklarını yargılamadan önce dinledikleri ve çocuklarına birçok konuda destek oldukları düşünülmektedir. Kulaksız (2011) yapmış olduğu çalışmada duygusal özerklik ile algılanan sosyal destek arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Öte yandan Kocaefe (2013) tarafından yapılan bir araştırmada da ebeveyn tarafından desteklenen özerklik gelişimi ile gençlerin bilinçli farkındalıkları arasında pozitif bir ilişki görülmüştür. Buna karşın otoriter algılanan anne baba tutumu özerklik gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü ebeveynin ergene karşı sıcak davranışları özerklik gelişimini destekler. Özerklik sorunu yaşayan gençlerin genellikle ebeveynleri ile yüzeysel ilişkiler yaşadıkları görülmektedir. Çünkü özerklik anne ve babadan duygusal olarak bağımsız hareket etmeyi ifade etmemektedir. Dolayısıyla duygusal özerklik, duygusal bağların geliştiği ailelerde daha fazla gelişebilmektedir (Steinberg, 1993).

Koepke ve Denissen (2012) tarafından yapılan ayrışma ve bireyselleşme üzerine psikolojik yaklaşımların gözden geçirildiği bir araştırmada ergenin ayrışma ve bireyselleşme sürecinde ebeveynin rolüne dikkat çekilerek kişilik gelişimi, özerklik, bağlanmadaki uzun süreli değişimlerle ilgili kişilerarası farklılıkların çocukluktan ergenliğe ve ergenlikten de genç yetişkinliğe geçişteki ebeveyn ve çocuk etkileşimi ile açıklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Kruse and Walper (2008) tarafından yapılan bir araştırmada ise ebeveynin özellikleri arasında yüksek empati ve düşük aşırı korumacılığın başarılı bir özerklik ve bireyselleşmeye katkı sağladığı görülmüştür. Bu bağlamda ergenlerin bireyselleşme yeterliliği kazanamamasının nedenlerinden anne babaların empatik becerilerden yoksun olmaları ve aşırı koruyucu bir tutum geliştirmeleri ile açıklanabilir. Dolayısıyla araştırmanın bulgularına bakıldığında ergenin duygusal özerklik gelişimini üzerinde aşırı koruyucu tutumun ilgisiz anne baba tutumdan daha fazla olumsuz etkisi olduğu görülmesi bu durumu destekler niteliktedir. Ayrıca idealleştirme alt boyutunda ve duygusal özerklik toplam puanında tüm farklılaşmaların mükemmeliyetçi anne baba tutumunun aleyhinde olduğu görülmektedir. Her duruma müdahale eden ebeveynler çocuklarının tüm yaşantılarını kontrol edip mükemmeli arayabilirler. Kağıtçıbaşı (2000) yapmış olduğu çalışmada anne babanın kontrol ağırlıklı çocuk yetiştirme biçiminin çocukta özerklik gelişimini sınırladığını ifade etmektedir. Dolayısıyla mükemmeliyetçi anne baba tutumunun çocuğun duygusal özerkliği engelleyen bir etmen olduğu söylenebilir.

Araştırmanın beşinci ve son bulgusuna bakıldığında ise en uzun süre yaşanan yerleşim yerine göre idealleştirme, bağımsızlık, bireyselleşme alt boyutları ve duygusal özerklik toplam puanında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmektedir. Yapılan araştırmalarda yaşanan sosyal çevre ve kökenin özerkliği etkileyen bir faktör olduğu saptanmıştır (Gnaulati ve Heine 2010). Özdemir ve Çok'a (2011) göre son yıllarda değişen toplumsal faktörler ve teknolojik değişimler daha donanımlı ve ileri bir eğitim almasını zorunlu kılmaktadır. Bu durum gencin kendi yapmak istediği davranışlara yoğunlaşmasını etkileyebildiğinden davranışsal boyutta özerklik kazanmasını engelleyebilmektedir. Bu bağlamda farklılaşan toplumsal faktör ve çevrenin bireyin daha çok davranışsal özerkliği etkilediği, duygusal özerkliği etkilemediği söylenebilir. Ayrıca literatürde yapılan araştırmalarda bölgesel ve çevresel farklılıkların özerklik üzerindeki etkisinden ziyade bireyci ve toplulukçu kültürlerin özellikleri karşılaştırılmalı

olarak ele alınmaktadır (Esen- Çoban, 2013). Dolayısıyla ülkemizde ebeveynlerin genel anlamda toplulukçu kültürün etkisinde çocuk yetiştirdiğini ve bu özelliğe göre homojen bir yapıda olduğunu (Çelen ve ark., 2006) göz önünde bulundurduğumuzda araştırma sonucunda elde edilen yaşanan yere göre duygusal özerkliğin farklılaşmadığı bulgusu anlam kazanmaktadır.

V.Öneriler

Ergenlerde duygusal özerkliğin cinsiyet, yaş, sınıf, algılanan anne baba tutumu ve en uzun süre yaşanan yerleşim yeri değişkenlerine göre ele alındığı bu çalışma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

Araştırma sonucunda duygusal özerkliğin cinsiyet, yaş, sınıf, anne baba tutumlarına göre farklılaştığı dikkate alındığında duygusal özerkliği etkileyen bu değişkenler hakkında daha ayrıntılı bilgi elde edebilmek için nitel araştırmadan yararlanmak uygun olabilir.

Cinsiyet değişkenine göre kızların erkeklere göre bağımsızlık alt boyutundan aldıkları puanların daha fazla olduğu bulunmuştur. Bu durumda kızların ergenlik dönemine erkeklerden birkaç yaş daha erken girdikleri düşünüldüğünde kız öğrencilere yönelik onların özerklik kazanmalarını destekleyici ve ilgili döneme uyum sağlamalarını kolaylaştırıcı psikoterapi ve psikolojik danışma faaliyetleri sürdürülebilir.

Anne baba tutumlarının duygusal özerklik üzerindeki etkisi ele alındığında ergenlerde özerklik gelişimini destekleyecek ebeveyn tutumları hakkında aileleri bilgilendirmek amacıyla psikologlar tarafından anne babalar ile görüşmeler yapılabilir.

Kaynaklar

- Atak, H. (2010). Yetişkinliğe geçişte kimlik biçimlenmesi ve eylemlilik (agency): Bireyleşme sürecinde iki gelişimsel kaynak. (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Avcı, M. (2006). "Ergenlikte toplumsal uyum sorunları". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 39-64.
- Blos, P., (1979). *The adolescent passage*. Madison, WI: International University Press.
- Budak, S. (2005). *Psikoloji sözlüğü (3. Basım)*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Çelen, N., Çok, F., Bosma, H. A., & Djurre, H. Z. (2006). "A percepção de adolescentes e de pais sobre decisão e autonomia". *Paidéia (Ribeirão Preto)*, 16, 349-363.
- Demir, T. S., (2002). İlköğretim Öğrencilerinin Kültürel Etkinlikleri ile Özerklikleri Arasındaki İlişki. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, M. ve Kaya, F. (2016). "Obsesif Kompulsif Bozukluk ile İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Arasındaki İlişkinin Yapısal Eşitlik Modeli İle İncelenmesi". *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 57, 175-186.
- Deniz, M., Çok, F. ve Duyan, V. (2013). "Duygusal Özerklik Ölçeği'nin ergenler için uyarlanması ve psikometrik özellikleri". *Eğitim ve Bilim*, 38 (167), 352-364.

- Derman, O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi, 63, 19-21.
- Enright, R. D., R. D., Lapsley, A.E., Drivas, and L. A. "Fehr, Parental Influences on The Development of Adolescent autonomy and Identity", *Journal of Youth and Adolescence*, 1980, p. 529-545.
- Erkmen, E., (2011). *Özerkliği Destekleyici ve Kontrol Edici Ebeveynlikle Bağlantılı Ebeveyn Özellikleri ve Ergenin Uyumu Arasındaki İlişkiler*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Esen-Çoban, A. (2013). "Türkiye’de ergenlerin duygusal özerkliklerinin bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi". *Eğitim ve Bilim*, 38(169).
- Fleming, M. (2005). "Adolescent autonomy: Desire, achievement and disobeying parents between early and late adolescence". *Australian Journal of Education and Developmental Psychology*, 5, 1-16.
- Fleming, M. (2005). "Gender in Adolescent Autonomy: Distinction between Boys and Girls Accelerates at 16 Years of Age", *Electronic Journal of Research in Education Psychology*, 2005, No:6, V: 3(2), p: 33-52.
- Gnaulati, E., & Heine, B. J. (2001). Separation-individuation in late adolescence: An investigation of gender and ethnic differences. *The journal of psychology*, 135(1), 59-70.
- Kağıtçıbaşı, Ç, (1996), *İnsan Aile Kültür*. Remzi kitabevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Karabacak, M.S. (2014). Ankara İli Genel Liselerinde Görev Yapan Öğretmenlerin Özerklik Algıları ile Özyeterlik Algıları Arasındaki İlişki. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kocaefe, T. (2013). The relationship between autonomous parenting style, mindfulness level and psychological well-being. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koç, M. (2004). "Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikler"i. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(17), 231-256.
- Koepke, S. and Denissen, J.J.A. (2012). "Dynamics of identity development and separation-individuation in parent-child relationships during adolescence and emerging adulthood – A conceptual integration". *Developmental Review*, 32, 67–88
- Kruse, J. and Walper, S. (2008). "Types of individuation in relation to parents: Predictors and outcomes". *International Journal of Behavioral Development*, 32(5), 390-400.
- Kulaksız, N. (2011). Towards Positive Youth Development: Parenting, Autonomy and Relatedness in Context. (Doktora Tezi). İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Morsünbül, Ü. (2011). *Ergenlikte özerkliğin ve kimlik biçimlenmesinin öznel iyi oluş üzerindeki etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Musağaoğlu, C. (2004). *Ergenlik Sürecinde Özerkliğin Gelişimi İle Algılanan Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler*. Yüksek Lisans Tezi.
- Musağaoğlu, C., & Güre, A. (2005). "Ergenlerde Davranışsal Özerklik ile Algılanan Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler". *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 79-94.
- Noom, M. J., M. Dekovic, and W. Meeus, "Conceptual Analysis and Measurement of Adolescent Autonomy", *Journal of Youth and Adolescence*, 2001, 30 (5), p. 577-595.
- Öksüz, Y. (1997). *Duyguların Açılması Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Özerklik Düzeyine Etkisi*. (Doktora Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, Y., (2009). *Ergenlik Döneminde Benlik Kurgusu Gelişiminin Ana babanın Çocuk Yetiştirme Stilleri Açısından İncelenmesi*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir, Y. ve Çok, F. (2011). Ergenlikte Özerklik Gelişimi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 152-164.
- Ryan, R. M., and Lynch, J. H. (1989). "Emotional autonomy versus detachment: Revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood". *Child development*, 340-356.
- Santrock, J. W. (2012). *Ergenlik* (Çev. Diğdem Müge Siyez), 14. Basım. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Spear, H. J. ve Kulbok, P. (2004). "Autonomy and adolescence: A concept analysis". *Public Health Nursing*, 21 (2), 144-152.
- Steinberg, L. (1993). *Adolescence*. New York: McGraw-Hill.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik* (Yayına Haz. Figen Çok). Ankara: İmge Kitabevi.
- Steinberg, L., & Silverberg, S. B. (1986). "The vicissitudes of autonomy in early adolescence". *Child development*, 841-851.
- Steinberg, L., S. D. Lamborn, S. M., Dornbusch, and N., Darling, (1992). "Impact of Parenting Practices On Adolescent Achievement: Authoritative Parenting, School Involvement, and Encouragement To Succeed", *Child Development*, (1992), 63(5), 1266-1281.
- TPD, (2016), *Gençlik: Değişim ve Süreklilik* <http://www.psikiyatri.org.tr/pagepublic.aspx?menu=13> Adresinden (10.01.2016) tarihinde erişilmiştir.
- Tung, S., & Dhillon, R. (2006). "Emotional autonomy in relation to family environment: A gender perspective", *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 32(3), 201-212.
- Whiple, N. (2009). *Toward a broader approach to the study of infant attachment: Links between maternal autonomy support attachment state of mind, maternal sensitivity, and infant security of attachment*. ISBN: 978-0-494-65819-2.
- Yılmaz, Y., (2007). *Anne-Baba Tutumları ile İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Özerkliklerinin Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.